

FİLİSTİN TOPRAKLARINDA BİR YAHUDİ DEVLETİ KURULMASI İÇİN XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA ORTAYA KONAN ÇABALAR

XIX for the Establishment of a Jewish State in Palestinian Territories. Efforts Made in the First Half of the Century

Issa BARAJIJA

Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakın Çağ Tarihi Bölümü, Doktora öğrencisi,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9031-4676>.

ÖZET

XIX. yüzyılın ilk yarısı, Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı tesirinin kökleşmeye başladığı önemli aşamalardan biri olarak değerlendirilmektedir. Bu zaman diliminde yaşanan olaylar, Osmanlı Devleti'nin bünyesini parçalayan sömürge ve emperyalizm faaliyetlerine zemin hazırlamış, Siyonizmin kurumsallaşan varlığı demek olan İsrail Devleti'nin inşasına yol açmıştır. Batılı devletlerin çıkarları ile dini literatürün kısmen buluşması neticesinde inançsal bazı öğeler politik yararlar doğrultusunda kullanılmıştır. Avrupa'da gerek ferdi gerek resmi düzeyde Filistin topraklarında bir Yahudi vatani kurulmasını talep eden çağrılar sıklıkla dillendirilmiştir. Fransa Filistin'e Yahudilerin yerleşmesi gerektiği fikrini ortaya atan ilk devlettir. Bununla birlikte İngiltere, söz konusu düşüncenin temel savunucusu ve uygulayıcısı olmuştur. Bu araştırma yazısında kimi Batılı şahsiyet ve liderlerin Kudüs ve çevresinde Yahudi ulus devletinin inşası için harcadıkları çabalar üzerinde durulmuş ve ilgili çabaların Osmanlı coğrafyası ve Filistin'in statüsü üzerindeki etkilerine kaynaklara dayalı olarak ve genel biçimde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, Britanya, Siyonist, Siyonizm Hareketi, Siyonist Devlet.

ABSTRACT

The first half of the 19th century considers an important era in establishing the foreign authority in the Ottoman Empire. This period of history facilitated the beginning of colonisation century which caused the division of the Ottoman Empire. The strategic interest of the western countries met with the religious ambitious for there mutual interest. Therefore, many western personal and formal voices raised to establish a jewish national state in Palestine. France was the first to suggest initiating a Jewish state in Palestine, but Britain was the real sponsor for the establishment of an Israeli State in Palestine. This paper aims to cover the efforts of the western people and politicians to establish a Jewish State in Palestine. In addition to the impact of these efforts on the condition of the Ottoman Empire especially in Palestine. The main resources in this field will be the reference to this research.

Key Words: Palestine, Jerusalem, Britain, the Zionist movement, The Jewish State.

1. GİRİŞ

Geçmiş dönemde Amerika Başkanı'nın Kudüs hakkında önemli kararlar aldığı görülmüştür. Başkan Donald Trump, 6.12.2017 tarihinde Kudüs'ü İsrail Devleti'nin başkenti olarak tanıdıklarını bildirmiş, ülkesinin büyükelçiliğini Tel Aviv'den bu şehre taşıyacaklarını ifade etmiştir.¹

Şüphesiz tarih kendini tekrar etmez ancak belirli yasa ve prensiplere bağlı olarak ilerlemektedir. Dolayısıyla Batı toplumunun genel olarak İslam alemi ve özel biçimde Filistin aleyhine belirlediği politik uygulamalar ve kararlar, Doğu ve Batı arasındaki çatışmaya hakim olan kurallar incelenmeksizin doğru bir şekilde anlaşılacaktır.² Bu kanaatten hareketle çalışmamızda belirli bir tarihsel döneminin ele

¹ "Trump Yukarı El-İtiraf Bil-Kudüs Kevle Li-İsrail", son güncelleme 6 aralık, 2017, <http://www.bbc.com/arabic/42247032>.

² Muhammed Amara, İslamiyyetu's-Sıra ' havle'l-Kuds ve Filistin, (Al-Kahira: Daru-Lnahda, 1998), s. 38.

alınması aracılığıyla Batı toplumu ile Siyonist³ bir oluşuma tekabül eden İsrail Devleti arasındaki ilişkinin kavranmasına yardımcı olacak yorum ve açıklamalara ulaşmak hedeflenmektedir.

Başlangıç olarak Yahudi tarihi ve Siyonizm hareketini Batı toplumunun ayrılmaz bir parçası olarak gören bir yaklaşımdan hareket edilmeli, söz konusu tarihin ilgili uygarlığın dışında bir noktada tam olarak anlaşılacak fikri esas alınmalıdır.⁴ Bu yaklaşım dışında kalan açıklama biçimleri, Batı ile Filistin ve İsrail arasında gerçekleşen ve yinelenen tarihi süreçleri aydınlatmada yetersiz kalmaktadır. Örnek olarak Fransız mevkidaşı Francois Georges-Picot ile Ortadoğu'nun sınırlarını 1916'da yeniden çizen ve bölgeyi küçük devletlere ayıran ünlü İngiliz diplomat Mark Sykes'ın, ülkesindeki heykelinde "Mutlu ol Ey Kudüs" yazmaktadır. Bu ifadenin İsrail'le veya İngiltere'nin Filistin politikaları doğrudan veya dolaylı bir ilişkisi bulunmaktadır. İngiliz general Allenby'nin Kudüs'e girerken söylediği meşhur söz konu ile ilgili çarpıcı bir örnektir: "Bugün haçlı savaşları bitti". Seküler Fransız general Goro "Henri Joseph Eugène Gouraud", Şam'a girişinde Selahaddin Eyyubi'nin türbesine giderek sandukasını tekmelemiş ve "Biz döndük, ey Selahaddin" demiştir.⁵

İslam coğrafyasını bölme planları ve siyonist projeler ile Batı toplumunun dolaylı ve dolaysız ilişkisini gösteren örnekler, çoğaltılabilir ancak giriş olarak bahsedilen örneklerle yetinmek yeterlidir. İslam dünyası ile Batı arasındaki çatışmanın tarihsel kökenleri ve inançsal temelleri bulunmaktadır. Hristiyan Arap ve milliyetçi düşünür Mişel Aflek'in ifadesi ile söz konusu çatışmanın esas sebeplerinden biri, "Haçlı savaşları hala bitmemiştir, Siyonist varlığı İsrail onun son versiyonudur" demiştir.⁶ Konu ile ilgili fotoğrafın netleşmesi için Haçlı seferleri ile Siyonist projeleri ile alakaları ve benzer yönler ele alınacaktır.

Haçlı Seferleri, İsrail'in bir devlet olarak varlık bulması ile ayrı bir önem kazanmıştır.⁷Yahudiler, Haçlı Seferlerine ayrı bir değer atfetmiş, standart algının dışında bir analiz yöntemi ile onu incelemiştir. Yahudi aklında Haçlı savaşları ile Filistin'e yerleşim projelerinin benzediği düşüncesi ağır basmıştır. İsrail, eğitim müfredatında bu savaşlara önemli bir yer ayırmaktadır. ⁸Devletin kurulmasından önce inşa edilen İbrani Üniversitesi'nin araştırma merkezlerinde söz konusu akınlar üzerinde çok durulmuştur.⁹

İki projenin benzeşen yönleri, her iki hareket de din temellidir. Silahlı ve saldırı niteliğinde olmaları, yerleşim amacı taşımaları, Batı cihetinden harekete geçmeleri, Filistin'i hedef ve uygulama mekanı olarak seçmeleri, iki olgu arasındaki ortak hususlardandır. Finansal, askeri, sosyal açılardan ve propaganda bakımından Batı desteği ile hayat bulmuşlardır. Avrupa, bu iki projenin de insan kaynağının ve küresel emperyal gücünün merkezidir. Anılan olgular, İslam dünyasında bölünme ve parçalanmanın hız kazandığı devirlerde yaşanmaları itibari ile de benzeşmektedir.¹⁰

Bazı çevrelerce "Yeni Haçlı Projesi" olarak da adlandırılan Siyonizm Hareketi'nin tarihi kökenleri, Avrupa'da XII. yüzyılda başlayıp XVI. yüzyıla dek süren ve Protestanlık Mezhebi'nin ortaya çıkmasını sağlayan dini reform çabaları ile açıklanmaktadır. ¹¹ Protestanlık, Hristiyanlığa Yahudi unsurunu sokmuş, söz konusu ekolün kurucusu Martin Luther, "Bir Yahudi Olarak Mesih" adlı bir kitap yazmış ve eserinde "Yahudiler Tanrı'nın evlatlarıdır, biz misafir ve yabancılarız, dolayısıyla efendilerinin sofrasından dökülen parçaları yiyen köpekler gibi olmaktan razı olmamız gerekir" demiştir.¹²Protestanlığın, Kudüs ve Filistin'le ilgili İsevi inancına kattığı üç konu bulunmaktadır: 1) Yahudiler, Tanrı'nın seçilmiş kulları ve evlatlarıdır. 2) Yahudilerle Filistin'deki kutsal toprakları birbirine bağlayan ilahi bir misak vardır. 3) Mesih'in geri

³ "Suhyun – Siyon", Kudüslü Müslümanlar tarafından Cebel Davud (Davut Dağı) olarak adlandırılan bölgenin eski bir ismidir, tarihi Süleyman Mabedi'ne çok yakın bir noktayı anlatan "Siyon" kelimesi, Yahudi ve Hristiyanların kutsal sahifelerinde geçmektedir. Siyonizm ise kendini Yahudi halkının "İsrail topraklarına geri dönüş" başta olmak üzere modern çağdaki isteklerini gerçekleştirmek için yola koyulan bir hareket olarak tanımlamaktadır. Siyonizmi XIX. yüzyıl boyunca ve XX. yüzyılın ilk döneminde ortaya çıkan ve yaygınlaşan sömürgeci hareketlerden bir parça olarak gören yaklaşımlar da mevcuttur. Realiteye bakıldığında Siyonistlerin dini inançlardan faydalanmada başarılı oldukları ve belirledikleri amaçlar doğrultusunda kullandıkları anlaşılabilir. Siyonist terimi, din ve ırka bakılmaksızın Yahudilerin Arz-ı Mevud'a (Vaat Edilmiş Topraklar) dönüşü fikrini destekleyen herkese verilen bir sandır. Abdulvehhab el-Mesiri, Tarihi'l-Fikri's-Suhyuni Cuzuruhi ve Mesaruhi ve Ezmetuhu (Daru's-Şark, 2010), ss.7-8.

⁴ Abdulvehhab el-Mesiri, Mevsuatul-Yehud ve'l-Yehudiyye ve's-Suhyuniyye, (Al-Kahira: Daru-l Şark, 2010), c.6, s.90.

⁵ Muhammed Amara, İslamiyyetu's-Sıra ' havle'l-Kuds ve Filistin, s. 9.

⁶ İbid. s.38.

⁷ Abdullatif, Haşim, Mefhumu's-Suhyuniyye 'İnde 'Abdulvehhab el-Mesiri, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, EL-Camiatu'l İslamiyye, 2013, s.70.

⁸ Abdulvehhab el-Mesiri, Mevsuatul-Yehud ve'l-Yehudiyye ve's-Suhyuniyye, c.6, s.131.

⁹ Abdullatif, Haşim, Mefhumu's-Suhyuniyye 'İnde 'Abdulvehhab el-Mesiri, s.71.

¹⁰ Abdulvehhab el-Mesiri, Mevsuatul-Yehud ve'l-Yehudiyye ve's-Suhyuniyye, c.6, s.132.

¹¹ Emin Mahmud, Meşari'u'l-İstitan el-Yehudi minzu Kiyami's-Sevratil-Firansiyye hatta Nihayeti'l-Harbi'l-'Alemyyeti'l-Ula, (Kuveyt: el-Meclis el-Vatanii Lil-sekafa Ve El-Funun, 1985), s.12.

¹² Muhammed es-Semmak, el-Usluyyetu'l-İnciliyye ev es-Suhyuniyyetu'l-Mesihyye ve'l-Mevkıfi'l-Emriki, (Beyrut: Daru-l El-Nefais, 2002), s. 36.

dönüşü, Siyon Devleti'nin kuruluşu ile olacaktır.¹³ Bu ilkeler, Hristiyan Siyonistler denen akımı üretmiş, ilgili akım da Siyonizm Hareketi'ni oluşturmuş, Haçlı ruhunu yeniden canlandırmaya çalışmıştır. Binyamin Netanyahu, İsrail'in BM temsilci iken 1985 Şubat'ında genel kurulda yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: "Amerikalı ve İngiliz Hristiyan Siyonistlerin yazıları, XX. yüzyılın başında Lloyd George, Arthur Balfour ve Woodrow Wilson gibi tarihi liderlerin düşünme biçimlerini etkilemiştir. "Büyük Buluşma yani "Mesih'in Dönüşü" düşü, siyasi ve uluslararası kuralların yerleşmesinde başat rol oynayan ve Yahudi Devleti'ni diriltme amacı güden bu adamların zihninde bir meşale yakmış, Yahudi hayali, Hristiyan Siyonistlerden patlak vermiştir.¹⁴

2. SİYONİST DEVLETİN KURULMASI İÇİN XIX. YÜZYILDA HARCANAN ÇABALAR

XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın başında Avrupa ve dünya Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız Devrimi benzeri büyük hadiselerle tanıklanmıştır. Sözü edilen iki olay ve onları takip eden süreçte Batı'nın emperyal projelerinin hız kazanması ile birlikte Filistin'de Yahudi varlığı, Batılı devletler açısından din kaynaklı gerekçeler ve kehanetlerin hesaba katılıp katılmaması önemsenmeksizin çıkarlarını gerçekleştirmek üzere kullanılan bağımsız bir saha niteliğini almıştır. Dini fikirler zeki bir şekilde Doğu'da nüfuz kazanmak üzere kurulu reel politika ile ilişkilendirilmiştir.¹⁵

Bu gelişmeden dolayı bölge çok geçmeden Avrupa politikalarının yörüngesine girmiş, güç dengeleri kurmaya çalışan Fransız, Britanya ve Rusya gibi kuvvet sahibi devletlerin nüfuz çatışması altında kalmıştır. Bölge, "Doğu Meselesi" başlığı altında ele alınan siyasi problemin bir parçası olmuştur.¹⁶ Yapısı sürekli zayıflayan ve sonunda Avrupa'nın hasta adamı olarak adlandırılan Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu, "Doğu Meselesi"nin temelini oluşturmaktadır. Dönemin süper güçleri çıkarları Osmanlı'nın uğradığı zaafıtan yararlanmayı düşünmektedir.¹⁷

Fransa, Yahudileri Filistin'e yerleştirme planını ciddi olarak ortaya atan ilk devlet olmuştur. Mısır ve Doğu'nun işgalinin başarıyla gerçekleşmesi halinde hükümete finans desteği sunulması karşılığında bir Yahudi İmparatorluğu (commonwealth) kurulması için 1798 yılında Fransız Yönetimi tarafından hazırlanan bir taslak plan hazırlanmıştır.¹⁸ Napolyon'un Fransa idaresi ile Fransız Yahudiler arasındaki iletişimden haberdar olması kuvvetle muhtemeldir. Mısır'a ulaştığında Yahudilere şu çağrıda bulunmuştur: "İlahi yardım, beni bu ordunun başında buralara gönderdi. Adaleti öncüm kıldı ve bana zafer için kefil oldu. Kudüs'ü genel merkezi kılacak ve ardından Davud'un şehri Dimeşk'i kendine merkez edinecektir."¹⁹

Tarihçiler, Napolyon'un Filistin'e yönelik savaşının ardındaki gerekçeleri ve adı geçen Yahudilere yönelik çağrısının altında yatan sebepleri farklı şekillerde yorumlamaktadır. Doktor Abdulvehhab el-Mesiri'ye göre Napolyon Yahudileri bu stratejik bölgede yerleştirmek yoluyla kullanmak ve Fransız çıkarlarının gerçekleştirilmesi ve otoritesinin sağlanması için yardımcı güç olarak istihdam etmek arzusunda. Buna ek olarak Napolyon, Osmanlı Devleti ile olan savaşında Osmanlı Yahudilerini yanına çekmek istemektedir. Son olarak Napolyon, Fransa Yahudilerinin güvenini kazanmayı dilemekte ve yayılcı amaçları için onların finansal desteklerini kazanmayı talep etmektedir.²⁰

Bu bilgiler ışığında Napolyon'un açıklaması, Yahudilerin milli varlığı olduğunu ilan eden uluslararası düzeyde resmi bir kabul niteliği taşımakta, Yahudi ulusunun Filistin'e dönüşünü içeren bir inancı sunmaktadır. Napolyon'un çağrısı, Yahudi meselesini siyasi arenalara taşımaya başlamıştır.²¹

Başlangıçta söz konusu kavram, belirsiz ve kapalı bir görünüm arz etmektedir. Siyasi boyutlar henüz netleşmemiştir ancak politik gelişmeler, Siyonizm'e yeni bir zemin doğmasını sağlamıştır. Times Gazetesi'nin 1840 yılında yer verdiği bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Siyonizm, arka planda kalan felsefi bir düşünce veya genel bir arzu olmaktan çıkmış, Batı dünyasının politik vicdanında merkezi bir yere oturmuştur.²²

¹³ Rucina eş-Şerif, es-Suhyuniyyetu'l-ğayru'l-Yehudiyye, (Kuveyt: el-Meclis el-Vatani Lil-sekafe Ve El-Funun, 1985), s. 22.

¹⁴ Ceris, Helsel, en-Nubue ve's-Siyase, çeviri: Muhammed es-Semmak, (Al-Kahira: Daru'l Şark, 1968), s.140.

¹⁵ Rucina eş-Şerif, es-Suhyuniyyetu'l-ğayru'l-Yehudiyye, s.78.

¹⁶ Naile el-Va'ri, Devru'l-Kunsuliyati'l-Ecnebiyye fi'l-Hicre ve'l-İstistani'l-Yehudi fi Filistin, (Aman: Daru'l Şark, 12007), s.83.

¹⁷ Abdulvehhab el-Mesiri, Mevsuatu'l-Yehud ve'l-Yehudiyye ve's-Suhyuniyye, c.6, s.93

¹⁸ Hayriye Kasimiyye, en-Neşatu's-Suhyuni fi'ş-Şarki'l-'Arabi ve Sadahu 1908 - 1919, (Beyrut: munazzemetu'l Tahrir El-Tahrir El-Filistiniyye, 1973), s.12.

¹⁹ Muhammed Amara, fi Fikhi'l-Muvacaha beyne'l-Garb ve'l-İslam, (El-kahire: Mektebetu'l Şark El-Devliyye, 2003), s.21.

²⁰ Abdulvehhab el-Mesiri, Mevsuatu'l-Yehud ve'l-Yehudiyye ve's-Suhyuniyye, c.6, s.57

²¹ Emin Mahmud, Meşari'u'l-İstitan el-Yehudi munzu Kiyami's-Sevratu'l-Firansiyye hatta Nihayeti'l-Harbi'l-'Alemyiyyeti'l-Ula, s.76.

²² Abdulvehhab el-Mesiri, es-Suhyuniyye fi Miet 'Am, s.219.

XIX. yüzyılın doğuşu ile İngiliz Hristiyanların Yahudileri Filistin'e geri göndermek için yürüttükleri bireysel çalışmaların sistemli çabalara dönüşmesi gündeme gelmiştir.1807 senesinde Filistin'de Yahudi devletinin kurulmasına dönük duyguların tırmanışı çerçevesinde İngiltere'de "Londra Yahudiler Arasında Hristiyanlığı Yayma Derneği" kurulmuştur.Bu derneğin kurucularının fikri eksen, Yahudilerin Hristiyanlığı kabulü ile Filistin'e geri dönebilecekleri kanaati etrafında şekillenmiştir.²³

'Bu cemiyetin faaliyetlerine başladığı ilk dönemdeki en önemli şahsiyeti, Alecsander Maccwel'dir.²⁴ Ardından kendisinin kızı Mrs Finn ve damadı James Finn tarafından 1840 yılını izleyen süreçte geniş kapsamlı faaliyetler yürütülmüştür. Kudüs'te 1844 yılında Anglikan Kilisesi'nin kurulması ve kutsal topraklardaki Filistin Yahudileri arasında İngiliz Konsolosluğunun dini faaliyetlerinin hızlanmasında bu çiftin etkileri vardır.Mrs Finn, Kudüs'te Britanya konsoloslu olan eşi ile koordineli biçimde 1845 - 1862 seneleri arasında Filistin'de Yahudilere İngiltere'nin himayesinde bir vatan kurulması için propaganda gerçekleştirmiştir.1849 yılında James Finn, İngiltere Hariciye Nezareti'ni Rusya Yahudileri'nin Çarlığın korunmasından çıkarılmasından sonra Britanya himayesine alınması için ikna etmiştir. Bu derneğe üye olan ve fikirlerinden etkilenen en mühim kişilerinden biri, Lord Shaftesburey'dir.²⁵

Yukarıda sunulan bilgilerden de anlaşılacağı üzere Lord Shaftesburey (1801-1885), 1839 yılında yayınladığı makalesinde Yahudilerin Filistin'e dönene dek hep yabancı ve sığıntı olarak kalacaklarını, Hristiyanlığın yenilenmesi ve Mesih'in dönüşü için bu işin gerçekleşmesinin bir umut olacağını belirtmiştir. Bu makalede daha sonra da kullanacağı "topraksız halk için halsiz toprak" sloganını ilk defa anmıştır.²⁶

Yahudileri bir Yahudi devletine taşımaya dönük mesaisi çerçevesinde Kudüs'te Britanya Konsolosluğu açılması için İngiltere Dışişleri Bakanı olan amcası Lord Palmerston'u etkisi altına almaya uğraşmıştır. Palmerston İngiltere'nin dış siyasetini Osmanlı Devleti'nin olası bir yıkılış anında bu konudaki mirasına sahip çıkılması üzerine temellendirmiştir. Böylelikle İngiltere'nin stratejik çıkarları ile Hristiyan Siyonistlerin düşünceleri örtüşmüş, dini kehanetler politik ve dini bütünlüğü sağlamak üzere bir giriş mahiyetinde kullanılmıştır. 1838 yılında Britanya Kudüs'teki ilk konsolosluğunu açmış, Palmerston, konsolos yardımcısı olarak Hristiyan Siyonistlerden Şafusberi'nin arkadaşı William Young'ı atamıştır.²⁷

Palmerston, Filistin'de Yahudi yurdu inşası fikrinin koyu bir taraftarıydı, Palmerston 'un talebi üzerine William Young, Yahudilerin miktarını ve hayat şartlarını bildiren bir rapor hazırlamış ve söz konusu belgede yöredeki Yahudilerin sayısının 9690 olduğu ve zor koşullarda yaşadıklarını beyan etmiştir.²⁸

1839 yılında İngiltere'deki Yahudi cemaatinin lideri Montefiore, Mehmet Ali Paşa ile görüşmüş, ondan yüz iki yüz kadar köyü elli sene için vergilerden muaf tutarak kiralamasını talep etmiş, bölgedeki Yahudilerin tarımda eğitilmesi için uzmanlar yollanmasına onaylamasını dilemiştir. Buna karşılık Montefiore, Britanya banka ağının Mısır'a uzatılması taahhüdünü Paşa'ya iletmiştir. Yahudilerin bu olaya dair anlatımları ise farklıdır, onlar Mehmet Ali Paşa'nın böylesi bir projeyi zaten hayata geçirmeye hevesli olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu noktada bir problem baş göstermiş, söz konusu araziler Paşa'nın idaresinde çok kalmamış, bir süre sonra yeniden Sultan'ın yetkisi altındaki topraklar olmuştur. Tarihi bir realite olarak Mehmet Ali Paşa onlara Suriye veya Filistin yörelerinde belirledikleri alanları satın alma ruhsatı tanımıştır. Kendisinin bu tavrı dolayısıyla idaresini bazı yazarlar Batı tarafından destekli bir yapı olarak değerlendirmiştir.²⁹ İngiltere, Kudüs'ün Yahudilere açık ve onların arazi alıp satabildikleri bir kent olması için toprakla ilgili kanunlarda değişim talebiyle Osmanlı Devleti'ne baskı yapmıştır.1849 yılında bu dilek gerçekleşmiş, Montefiore Sultan Abdulmecid'den Yahudilere arazi satışını onaylayan bir ferman almayı başarmıştır.³⁰

Palmerston, Filistin'e bir Yahudi yurdu oluşturma girişiminde başarısız olmuştur. Zira Avrupa Yahudileri onun taleplerini olumlu yanıtlamamıştır. Yahudi Siyonizmi henüz tam anlamıyla teşekkül etmemiştir, bu aşamadaki devlet inşa planları ve çabalar, Hristiyan Siyonistlerin liderliğinde hayata geçirilmiştir.³¹ Yahudiler, bu tip projelerin faydasız olduğunu düşünmektedir, zira onlara göre Filistin meselesi İngilizlerin

²³ Muhammed Semmak, es-Suhyuniyyetu'l-Mesihyye, s.42.

²⁴ Halil Nihad, Devru Britanya fi Belverati'l-Meşru'i's-Suhyuni, Yayınlanmamış Doktora Tezi, El-Cami'tul-İslamiyye, 2003, s.134.

²⁵ Abdulvehhab el-Mesiri, Mevsuatul-Yehudi ve'l-Yehudiyye ve's-Suhyuniyye, c.6, s.160.

²⁶ Muhammed Semmak, es-Suhyuniyyetu'l-Mesihyye, s.43.

²⁷ ibid. s.44.

²⁸ Emin Mahmud, Meşari'u'l-İstitan el-Yehudi munzu Kiyami's-Sevratil-Firansiyye hatta Nihayeti'l-Harbi'l-'Alemyyeti'l-Ula, s.17.

²⁹ İlyu Ebu Asel, Yakazatu'l-'Aleml-Yehudi,(El-Kahire: Daru'l- Fazila, 2003), s.150-151.

³⁰ Emin Mahmud, Meşari'u'l-İstitan el-Yehudi munzu Kiyami's-Sevratil-Firansiyye hatta Nihayeti'l-Harbi'l-'Alemyyeti'l-Ula, s.46.

³¹ Muhammed Semmak, es-Suhyuniyyetu'l-Mesihyye, s.45.

elinde değil, kutsal topraklarının kapılarını onlara açmaya onay vermeyen Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolündedir. Bu algıyı yıkmak ve söz konusu hedefi gerçekleştirmek için Palmerston, Musevi grupların Kudüs ve çevresine intikaline onay verilmesi amacıyla Osmanlı Devleti'ne şiddetli baskılar uygulamaya çalışmıştır. 1840 Ağustosunda Palmerston, Asitane'deki İngiliz sefirine birtakım talimatlar yollamış ve Yahudilerin Filistin'e göçüne ve yerleşim birimleri kurmasına izin verilmesi için Sultan'ı yüreklendirmesini istemiştir. Palmerston, ilgili yazısında "Yahudileri Filistin'e hicrete teşvik Sultanın açık bir şekilde yararına olacaktır... Bu yolda insanları engellemeye çalışanlar, Mehmet Ali Paşa tehdidini akıllarına getirsinler" demiştir.³²

Lord Shaftesburey, bunla yetinmemiş ayrıca Palmerston 'a ait bir projeyi 1840 yılında "Topraksız Bir Halk için Halksız Bir Toprak" başlığı ile Londra'da düzenlenen Londra Kongresi'nde sunmuştur. İlgili projenin içeriğinde İngiltere'nin Yahudilere Filistin'de vatan kurmak planını benimsemesi durumunda karlı çıkacağı ve Osmanlı Devleti'nin üzerindeki emperyal maslahatlarını koruyacağı belirtilmiştir. Bu görüş, Shaftesburey tarafından projenin kabul edilmemesi halinde olabilecekler hakkında yapılan uyarıda daha da netleşmektedir. Anılan şahıs şöyle demektedir: "İngiltere bu planı uygulamayı düşünmediği takdirde Rusya benzeri farklı devletlerin devreye girmesi ve rol kapması muhtemeldir. Bu da pek tabii olarak Britanya'nın bölgedeki çıkarlarına zarar verecektir."³³ Aktarılan ifadelerden de anlaşılacağı gibi sömürgeci bir bakış onun diline egemendir ve Avrupalı devletler arasında Osmanlı mülkünü paylaşmak için bir çatışma hali vardır. Yahudilerin konuya çok sıcak bakmamasına ve Osmanlı padişahının muhalefetine rağmen Shaftesburey 'nin uyarılarını dikkate alan Balmistron, diplomatik düzeyde projesine devam etmiş ve 4 Eylül 1840 tarihinde İstanbul'daki İngiltere Sefiri'ne mealen şu satırları yazmıştır: Bab-ı Ali'ye ettiğim nasihati, Yahudileri Filistin'e dönmeye davet etme önerisini sürdürmek konusunda gevşeklik gösterme..... Bu uygulama, Sultan için de büyük fayda sağlayacaktır zira ülkesine servet sahibi sermaye baronlarını çekecektir.³⁴

Bahsedilen dönemde Palmerston 'un Osmanlı Devleti'nin hayatını mümkün olan en uzun müddetçe sürdürmek fikrine karşı çıkan Charles Henry Churchill (1814-1877) önemli bir siyasi figür olarak ortaya çıkmış, Filistin ve Suriye'nin İmparatorluktan kopararak Yahudilerce iskanını savunmuştur. İngiltere'nin başka bir Batılı güçten önce bu işe ivedilikle girişmesini ve ilgili coğrafyada hakimiyet kurmasını talep etmiştir. Söz konusu amaçla İngiltere'de Montefiore'ye şunları yazmıştır: "Ulusunu, bir halk olarak varlıklarını yeniden kazanmış olarak görmeyi şiddetli bir şekilde arzulamakta ve bu arzumu senden saklamamaktayım. Bu konunun oldukça kolay olduğunu düşünmekteyim. Ancak bu iş için iki zorunlu şart bulunmaktadır: Yahudilerin küresel olarak konuyu ittifakla benimsemeleri ve hedeflerine ulaşmaları için Avrupalı güçlerce desteklenmeleri"³⁵

Bu metni detaylı bir şekilde inceleyen, Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesi çağrısında meselenin uluslararası bir probleme ve Yahudilerin toplu bir talebine dönüştürülmesi aracılığıyla yaşanan köklü değişimi fark etmektedir. Churchill, Yahudilerle kendisi arasında görev dağıtımını yapmakta, kendisi İngiltere'nin desteğini temin sorumluluğunu üstlenirken Montefiore Filistin'de iskan için dünya kamuoyunu ikna yükümlülüğünü almaktadır. Aynı şekilde Yahudilerin Filistin'de yerleşmeyi kabul yoluyla fikir birliği sağlamaları gerekmektedir.

Bu çıkarsamanın en güçlü delili Churchill'in Montefiore vasıtasıyla Almanya Yahudileri'ne yolladığı mesajdır. İlgili mesajda Churchill, "İngiltere Yahudileri, Avrupa'daki kardeşleri ile birlikte İngiltere Hükümeti'nden Suriye'de kalmak ve orada Yahudilerin çıkarlarını gözetmek ile vazifelendirilecek yeterli birinin yollanmasını talep etmektedir." demektedir. Ancak bu girişim reddedilmiştir.³⁶

1844 yılında İngiliz Parlamentosu, "Yahudi Ulusunu Filistine Geri Yollama" adlı bir komite kurmuş, aynı yıl Londra'da İngiliz ve yabancıardan, "Yahudi Ulusunun Filistin'e Dönüşünü Sağlamak için İngiliz ve Yabancılar Çalışma Derneği" teşekkül etmiştir.³⁷ 1845 yılında Edward Mirford İngiliz Hükümeti'ne hazırladığı raporda Yahudilerin Filistin'e her ne pahasına olursa olsun yerleştirilmesini, Britanya himayesinde onlara özgü bir devlet kurulmasını talep etmektedir. Ona göre devlet kurumlarının yerleşikleşmesinden ve Yahudilerin yönetim konusunda eğitilmesinden sonra İngiliz vesayetinin de

³² Muhammed Ammara, fi Fikhi's-Sira' 'ale'l-Kuds ve Filistin, (El-Kahire: Daru'l Şark, 2005), s.38.

³³ Emin Mahmud, Meşari'u'l-İstitan el-Yehudi munzu Kiyami's-Sevrati'l-Firansiyeye hatta Nihayeti'l-Harbi'l-'Alemiyyeti'l-Ula, s.18.

³⁴ Rucina eş-Şerif, es-Suhyuniyyetu'l-ğayru'l-Yehudiyye, s.85.

³⁵ Halil Nihad, Devru Britanya fi Belverati'l-Meşru'i's-Suhyuni, s.130.

³⁶ Rucina eş-Şerif, es-Suhyuniyyetu'l-ğayru'l-Yehudiyye, s.131.

³⁷ Muhammed Amir, İsrail, (El-Kahire: El-Mektebetu'l-Ekadimiyye, 2000), s.239.

kaldırılması gerekmektedir. Yazar, söz konusu belgede İngiltere'nin bu yapı aracılığıyla elde edeceği faydaları sıralamıştır. Ayrıca raporunda şu değerlendirmeyi paylaşmıştır: "Bir Yahudi devleti, bizi Doğu'da liderlik konumuna yükseltecektir ve böylelikle yayılma sürecini denetlemek, düşmanlarımızı kontrol etmek ve gerektiğinde onları püskürtmek bizim için olanaklı hale gelecektir." ³⁸

İngiltere'nin Doğu'da XIX. yüzyıldaki emperyalizm ve sömürgecilik faaliyetlerdeki üstünlüğüne rağmen diğer büyük güçler de ilgili coğrafyada nüfuz kazanmak için Yahudilerle işbirliğinin önemini kavramışlardır. Amerika, ilk keşfinden beri Yahudilerin faaliyet yürüttüğü bir nokta olmuş, ilk yerleşimciler ve köyler arasında Kenan ve Hebron benzeri İbrani isimlerine rastlanılmıştır. 1648 yılında Harvard Üniversitesi'nde düzenlenen birinci doktora çalışması, "İbranice ana dildir" başlığını taşımıştır. 1805-1844 yılları arasında Amerika Psikoposu olan Joseph Smith, Yahudi varlığının Filistin'de yeniden kurulması teorisini benimsemiş, Evanjelist ilahiyatçılardan parlak isimler de katılmıştır. Bu gruptan "Cyrus Scofield" ve "William Blackstone", Filistin'de Yahudi kolonileri inşa etmeye çalışmıştır.

William Blackstone ayrıca Siyonist Lobinin teşkilat çekirdeği de sayılan ve günümüzde "ez-Zemaletu'l-Yesu'iyeti'l-Emrikiyye" ismi ile varlığını devam ettiren "El-Bi'setu'l-Emrikiyye min Ecli İsrail/İsrail için İbrani Delegasyonu" adlı yapıyı oluşturmuştur. 1818 senesinde Amerikan Başkanı John Adams, (1735 - 1826) Yahudilerin Filistinlerin geri döndürülmesini ve bağımsız bir Yahudi devleti kurulmasını talep etmiştir.³⁹

3. SONUÇ

Bu araştırmada Filistin'de Yahudi devleti kurulması fikrinin Batı uygarlığına ait ve inançsal kehanetlerin gerçekleşmesi ile ilgili olan, Protestan ilahiyatından kaynaklanan bir proje olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Protestan algısında Mesih'in dünyaya yeniden hakim olup orada bin yıl mutluluğun süreceği bir krallık inşa etmesi için Yahudilerin Filistin'de olması ve bir Yahudi devletinin varlığı şarttır. Bu teolojik temel, Batı emperyalizminin özellikle Fransa ve İngiltere'nin çıkarları ile örtüşmüş, böylelikle Doğu'nun kalbine toprak bütünlüğünü bozan ve Batı'nın askeri karakolu olan yeni bir yapı bir eklenmiştir. XIX. yüzyılın başında Yahudilerin ve bilhassa zengin Yahudilerin desteğini elde etmek isteyen büyük güçler, onların Filistin'e yerleşmesine yardımcı olacak bütün araçları kullanmaktan geri durmamışlardır.

KAYNAKÇA

Abdullatif, Haşim, Mefhumu's-Suhyuniyye 'İnde 'Abdulvehhab el-Mesiri, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi, EL-Camiatu'l İslamiyye, 2013).

Abdulvehhab el-Mesiri, es-Suhyuniyye fi Miet 'Am, (Sekafetüna: Kahira).

Abdulvehhab el-Mesiri, Mevsuatu'l-Yehud ve'l-Yehudiyye ve's-Suhyuniyye, (Al-Kahira: Daru-l Şark, 2010).

Abdulvehhab el-Mesiri, Tarihu'l-Fikri's-Suhyuni Cuzuruhu ve Mesaruhu ve Ezmetuhu (Daru'ş-Şark, 2010).

Ceris, Helsel, en-Nubue ve's-Siyase, çeviri: Muhammed es-Semmak, (Al-Kahira: Daru-l Şark, 1968), s.140.

Emin Mahmud, Meşari'u'l-İstitan el-Yehudi munzu Kiyami's-Sevrati'l-Firansiyye hatta Nihayeti'l-Harbi'l-'Alemiyyeti'l-Ula, (Kuveyt: el-Meclis el-Vatani Lil-sekafe Ve El-Funun, 1985).

Halil Nihad, Devru Britanya fi Belverati'l-Meşru'i's-Suhyuni, Yayınlanmamış Doktora Tezi, El-Cami'tul-İslamiyye, 2003.

Hayriye Kasımiyye, en-Neşatu's-Suhyuni fi'ş-Şarki'l-'Arabi ve Sadahu 1908-1919, (Beyrut: munazzemetu'l Tahrir El-Tahrir El-Filistiniyye, 1973).

İlya Ebu Asel, Yakazatu'l-'Aleml-'Yehudi,(El-Kahire: Daru'l- Fazila, 2003).

Muhammed Amara, fi Fıkhil-'Muvacaha beyne'l-Garb ve'l-İslam, (El-kahire: Mektebetu'l Şark El-Devliyye, 2003).

³⁸ Ceris, Helsel, en-Nubue ve's-Siyase, çeviri: Muhammed es-Semmak, s.106.

³⁹ Yusuf et-Tavil, El-Bu'du'd-Dini li-Alakat Emrika bi'l-Yehud ve İsrail ve Eseruhu 'ale'l-Kadiyyeti'l-Filistiniyye (Beyrut, Mektebet Hasen el-Asriyye, 2009), ss. 108 -109

Muhammed Amara, İslamiyyetu's-Sıra ' havle'l-Kuds ve Filistin, (Al-Kahira: Daru-Lnahda, 1998).

Muhammed Ammara, fi Fıkhı's-Sıra' 'ale'l-Kuds ve Filistin, (El-Kahire: Daru'l Şark, 2005).

Muhammed Amir, İsrail, (El-Kahire: El-Mektebetu'l-Ekadimiyye, 2000).

Muhammed es-Semmak, el-Usuliyyetu'l-İnciliyye ev es-Suhyuniyyetu'l-Mesihiyeye ve'l-Mevkıfi'l-Emriki, (Beyrut: Daru-l El-Nefais, 2002).

Muhammed es-Semmak, es-Suhyuniyyetu'l-Mesihiyeye, (Beyrut: Daru'l Nefayis, 2004).

Naile el-Va'ri, Devru'l-Kunsuliyiyati'l-Ecnebiyye fi'l-Hicre ve'l-İstitani'l-Yehudi fi Filistin, (Aman: Daru'l Şark, 12007).

Rucina eş-Şerif, es-Suhyuniyyetu'l-ğayru'l-Yehudiyye, (Kuveyt: el-Meclis el-Vatanii Lil-sekafe Ve El-Funun, 1985).

Trump Yukarrir El-İtiraf Bil-Kudüs Kevle Li-İsrail, son güncelleme 6 aralık, 2017, <http://ww.bbc.com/arabic/42247032>.

Yusuf et-Tavil, El-Bu'du'd-Dini li-Alakat Emrika bi'l-Yehud ve İsrail ve Eseruhu 'ale'l-Kadiyyeti'l-Filistiniyye (Beyrut, Mektebet Hasen el-Asriyye, 2009).

